מִשּׁוּם דַּהֲוָה נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – משום שמלבד לענין נזיר, גם לענין חטאת אמרה התורה שהיתר מצטרף לאיסור, ונמצא שהכתוב בענין נזיר ובענין חטאת שהיתר מצטרף לאיסור הם שני כתובים הבאים ללמד דין אחד, שהיתר מצטרף לאיסור, וְכל שני כתובים הבאים כאחד אֵין מְלַמְּדִין לשאר דיני תורה. אבל לחכמים שלמדו מ'משרת' טעם כעיקר, אין כאן שני כתובים הבאים כאחד, ולכן הם לומדים מפסוק זה לכל התורה שטעם כעיקר.

הגמרא מבררת היכן נאמר בחטאת שהיתר מצטרף לאיסור. מבררת הגמרא: המקור שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נָזִיר, הוא הָא דַּאֲמָרַן – מה שאמרנו לעיל שהכתוב 'משרת' בא ללמד שהיתר מצטרף לאיסור, אבל לגבי חַטָּאת מַאי הִיא – מה הוא אותו הריבוי. משיבה הגמרא: דְּתַנְיָא בברייתא, נאמר בפרשת חטאת (ויקרא ו כ), 'כֹּל אֲשֶׁר יִגַּע בִּבְשָׂרָהּ יִקְדָּשׁ' וגו', כלומר, בשר חולין או בשר שלמים שיגע בבשר החטאת יקדש, יָכוֹל היית לומר שאֲפִילּוּ אם לֹא בָלְעָה החתיכה הנוגעת בחטאת מן החטאת, אלא רק נגעה בה מתקדשת בקדושת חטאת, שהרי נאמר 'אשר יגע', תַּלְמוּד לוֹמַר 'בִּבְשָׂרָהּ' (יִקְדָּשׁ), ללמד שלא תתקדש אותה חתיכה עַד שֶׁיִּבָּלַע בִּבְשָׂרָהּ שלה מן החטאת. ומה שאמר הכתוב 'יִקְדָּשׁ' היינו לִהְיוֹת כְּמוֹתָהּ – שיהיה דין בשר חולין או קדשים קלים [כגון שלמים] הנוגע בבשר החטאת [שהיא קדשי קדשים] כדין בשר החטאת, שֶׁאִם פְּסוּלָהּ הִיא החטאת, כגון שהיא פיגול או פסול אחר, תִּיפָּסֵל אף החתיכה שבלעה ממנה, וְאִם כְּשֵׁרָה הִיא החטאת, תֵּאָכֵל אותה חתיכה שבלעה ממנה כֶּחָמוּר שֶׁבָּהּ – כדין הבשר החמור שבין החתיכות שהוא החטאת, בתוך העזרה ולזכרי כהונה וליום ולילה אחד. והלא בבשר שבלע יש שני מינים, אחד חמור ואחד קל, וכולו הולך אחר החמור, כלומר שאם יאכל ממנו כדין הקל כגון שיאכל ממנו למחרת, יצטרף הבשר המותר באכילה עם שומן החטאת שהוא 'נותר' לשיעור כזית, ויחשב שאכל כזית איסור, הרי שהיתר מצטרף לאיסור בחטאת. נמצא שיש שני כתובים הבאים ללמד שהיתר מצטרף לאיסור, הלכך אין ללמוד מנזיר לשאר איסורים שבתורה שהיתר מצטרף לאיסור.

הגמרא מבררת את ענין הלימוד מנזיר וחטאת לשאר איסורים לדעת רבנן ולדעת רבי עקיבא. מקשה הגמרא: וְרַבָּנַן הסוברים שמ'משרת' למדים שטעם כעיקר, נַמִּי – גם לשיטתם נֵיחֲוֵי – יהיו נָזִיר וְחַטָּאת שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד – הבאים ללמד דין אחד, שבשניהם נאמר דין טעם כעיקר, וְכל שני כתובים הבאים כאחד אֵין מְלַמְּדִין לשאר דיני תורה, ולא נוכל ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר. מתרצת הגמרא: אָמְרִי – אמרו בני הישיבה ליישב את דעת רבנן, הָנָּהוּ – שני כתובים אלו שנאמרו בנזיר וחטאת, מִיצְּרִיךְ צְרִיכִי – נצרכים כל אחד ללמד את דינו [כפי שיתבאר להלן], ולכן אין בזה את הכלל ששני כתובים הבאים כאחד אין מלמדים, ואפשר ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא סבר שאין ללמוד מנזיר לכל התורה שטעם כעיקר, משום דַּמַּאי צְרִיכִי – למה נצרכים שני הכתובים, כְּשֶׁלָּמָּא אִי כָּתַב רַחֲמָנָא בְּחַטָּאת – מובן הדבר שאם רק לגבי חטאת היה נאמר דין היתר מצטרף לאיסור, לֹא נָמַר נָזִיר מִינָּהּ – אכן לא היינו יכולים ללמוד משם לנזיר שהיתר מצטרף לאיסור, משום דְּחוּלִּין מְקֻדָּשִׁים לֹא נָמְרִינַן – שאין ללמוד להחמיר בחולין [–נזיר] מקדשים [–חטאת], כיון שראוי שקדשים יהיו חמורים, אֶלָּא לְכְתוֹב רַחֲמָנָא בְּנָזִיר – היה לתורה לכתוב דין היתר מצטרף לאיסור בנזיר, וְתֵיתֵי חַטָּאת וְתֶגְמוֹר מִינֵיהּ – ותבוא חטאת ותלמד מנזיר, דְּהָא כָּל אִיפּוּרִין שֶׁבַּתּוֹרָה קָא נָמַר מִנָּזִיר – שהרי כל איסורים שבתורה לומדים מנזיר, אלא לכך נאמר דין היתר מצטרף לאיסור בחטאת, כדי שיהיו נזיר וחטאת שני כתובים הבאים כאחד שאין מלמדים לשאר התורה.

וְרַבָּנַן אָמְרִי לָךְ – אומרים לך, אין חטאת ונזיר שני כתובים הבאים כאחד, אלא שניהם מִיצְּרִיךְ צְרִיכִי – נצרכים, כל אחד ללמד דין אחר, הפסוק שנאמר לגבי חַטָּאת נצרך לְהֵיתֵר מְצַטְרֵף לְאִיפּוּר, וְאין לומדים ממנו לכל התורה לפי שחוּלִּין מְקֻדָּשִׁים לֹא נָמַר. וּמַשְׁמַע' הנאמר לגבי נזיר, נצרך לִיתֵּן טַעַם כָּעִיקָּר, וּמִכָּאן אַתָּה דָּן לְכָל הַתּוֹרָה כּוּלָּהּ שטעם כעיקר.

וְרַבִּי עֲקִיבָא אומר לך, 'משרת' אינו נצרך בכדי להשמיע שטעם כעיקר, משום שלמדים דין זה מגיעולי נכרים, ו'משרת' ו'יקדש', תַּרְוַיְיהוּ – שניהם נאמרו לְהֵיתֵר מְצַטְרֵף לְאִיפּוּר, וְהָווּ לְהוּ – והרי הם שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד שהיתר מצטרף לאיסור, וְכל שְׁנֵי כְּתוּבִין הַבָּאִין כְּאֶחָד אֵין מְלַמְּדִין.

רב אשי מקשה על דרשת רבי עקיבא מ'משרת' שהיתר מצטרף לאיסור באיסורי נזיר: אָמַר לֵיהּ רַב אַשֵׁי לְרַב כַּהֲנָא, אֶלָּא הָא דְּתַנְיָא – מה ששנינו בברייתא, נאמר בפרשת נזיר (במדבר ו ד) 'מִכֹּל אֲשֶׁר יֵעָשֶׂה מִגֹּפֶן הַיַּיִן מֵחַרְצַנִּים וְעַד זָג לֹא יֹאכֵל', לְיַמֵּד פסוק זה עַל אִיפּוּרֵי נָזִיר כגון חרצנים וזגים, שֶׁמְּצַטְרְפִים זֶה עִם זֶה לשיעור כזית לחייב את הנזיר על אכילתם, הַשְׁתָּא – ומעתה יש לתמוה, הרי לְרַבִּי עֲקִיבָא אף אִיפּוּר וְהֶיתֵּר [כגון פת וענבים] מְצַטְרְפִין זה עם זה לשיעור כזית לחייב את הנזיר על אכילתם, אם כן זה שאִיפּוּר וְאִיפּוּר [כגון חרצנים וזגים] מצטרפים מַיבַּעְיָא – יש צורך להשמיענו, הלא כל שכן הוא שהם מצטרפים זה עם זה, ומדוע לדעתו הוצרך הפסוק להשמיענו שאיסורי נזיר מצטרפים זה עם זה.

מתרצת הגמרא: אָמַר לֵיהּ רב כהנא לרב אשי, מה שאמר רבי עקיבא שאִיפּוּר וְהֶיתֵּר מצטרפין זה עם זה, הוא דווקא כשאוכלם בְּבַת אַחַת, ומה שנאמר בברייתא שאִיפּוּר וְאִיפּוּר מצטרפים זה עם זה הוא אפילו כשאוכלם בָּזֶה אַחַר זֶה, ולכך הוצרך הפסוק להשמיענו דין זה.

משנה

משנתנו עוסקת בדין בצק שסותם את סדקי הקערה שלשים בה, לענין חובת ביעורו ולענין טומאה: בָּצַק שֶׁסִּתְכְּרֵי עֲרֵיבָה – קערה שלשים בה בצק והיו בה סדקים שהיו סתומים על ידי הבצק, אִם יֵשׁ בצק בשיעור כַּזַּיִת בְּמָקוֹם אֶחָד, חַיָּיב לְבַעֵר את הבצק. וְאִם (לֹא) [לָאו] – ואם אין במקום אחד אלא פחות מכזית, אותו הבצק בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ – מחמת שיעורו המועט ואינו חייב לבערו. וְכֵן לְעִנְיַן הַמּוּמְאָה, אִם בעל הקערה מַקְפִּיד עָלָיו – אינו רוצה בבצק שבנקב, ועומד ליטלו משם, אינו בטל לקערה והרי הוא חוֹצֵץ, וְאִם הוא רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ שם, חֲרֵי הוּא כְּעֲרֵיבָה עצמה, ואינו חוצץ.

גמרא

שנינו במשנתנו, שבדין בצק הנמצא בסדקי העריבה יש חילוק אם שיעורו כזית או פחות. הגמרא מבררת באיזה מקום בעריבה נמצא אותו בצק: אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ שאם היו חתיכות הבצק בעריבה גדולות מכזית במקום אחד חייב לבערם, אֶלָּא כשהיו החתיכות בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֲשׂוּיִין לְחַזֵּק – להועיל לעריבה להחזיק את המים בתוכה, כלומר שהם בדפנותיה ולא בשוליה ששם מקום היאספות המים, אֲבָל אם היו חתיכות הבצק בְּמָקוֹם שֶׁעֲשׂוּיִין הם שם לְחַזֵּק – להועיל לעריבה לסתימת נקביה שתחזיק בתוכה את מי הלישה, כלומר בשוליה, אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר אפילו אם יש שם כזית בצק, משום שמן הסתם בעל העריבה ביטלם שישארו שם, ואם כן נעשו כגוף העריבה ונחשבים כעץ.

מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הרישא [שאם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבער] רק באופן שהבצק במקום שאינו עשוי לחזק, מִכְּלָל – משמע שמה ששנינו בסיפא דְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת אינו חייב לבער, היינו שאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עֲשׂוּי לְחַזֵּק, אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר. הגמרא מביאה לשון אחרת בשם שמואל: אִיכָּא דְּמַתְנֵי לָהּ אַסֵּיפָא – ויש ששונים את דברי רב יהודה אמר שמואל על הסיפא של משנתנו, שאמרה, וְאִם לָאו – ואם אין בצק בשיעור כזית, הוא בָּטֵל בְּמִיעוּטוֹ, ועל כך אָמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל, לֹא שָׁנוּ שפחות מכזית אינו חייב לבער, אֶלָּא כשהוא בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק – להחזיק את המים, שאז אותו בצק פחות מכזית בטל לעריבה, אֲבָל אם הוא

המשך בעמ' קלח

בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזּוֹק, חַיָּיב לְבַעֵר.

מדייקת הגמרא: מכך ששמואל העמיד את הסיפא [שאם אין כזית בצק במקום אחד אינו חייב לבער] רק באופן שהבצק במקום העשוי לחזק, ובתחילת המשנה שנינו שאם יש בצק כזית חייב לבער, **מִכְּלָל** – משמע שמה ששנינו ברישא **דְּכַזַּיִת** חייב לבער, **הֵיינוּ שֶׁאֲפִילּוּ בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזּוֹק, חַיָּיב לְבַעֵר.**

נמצא שנחלקו שתי הלשונות בפחות מכזית במקום שאינו עשוי לחזק, וכן בכזית במקום העשוי לחזק, שלפי הלשון הראשון פטור מלבער, ולפי הלשון השני חייב לבער.

הגמרא מביאה ראיה מברייתות לשתי הלשונות: **תָּנְיָא** – שנינו בברייתא אחת **בְּלִישָׁנָא קַמָּא**, **וְתָנְיָא** בברייתא אחרת **בְּלִישָׁנָא בַּתְרָא.**

תָּנְיָא בְּלִישָׁנָא קַמָּא, בְּצֵק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרֵיבָה – בצק הסותם את הסדקים שבעריבה, אם הוא **בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזּוֹק, אֵינוֹ חוֹצֵץ** בטבילה, ואם נטמאת העריבה והיה בה בצק במקום העשוי לחזק, הרי הוא בטל לעריבה ואינו חוצץ בינה למים כשמטבילה לטהרה, **וְאֵינוֹ עוֹבֵר** עליו משום חמץ בפסח. **וְאִם** הבצק **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזּוֹק**, הרי הוא **חוֹצֵץ** בטבילת העריבה לטהרה מטומאה, **וְעוֹבֵר** עליו משום חמץ בפסח. **בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שבצק במקום שאין עשוי לחזק חוצץ בטבילה ועובר עליו משום חמץ, דווקא **בְּכַזַּיִת, אֲבָל בְּפָחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲפִילּוּ** אם הבצק **בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזּוֹק, אֵינוֹ חוֹצֵץ וְאֵינוֹ עוֹבֵר.** ומבואר בברייתא כלשון הראשונה, שבמקום שאינו עשוי לחזק, אם יש בו כזית צריך לבער ואם יש בו פחות מכזית בטל, ובמקום שעשוי לחזק, אפילו אם יש בו כזית אינו צריך לבער.

וְתָנְיָא – ושנינו בברייתא אחרת **בְּלִישָׁנָא בַּתְרָא, בְּצֵק שֶׁבְּסִידְקֵי עֲרֵיבָה**, אם הוא **בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזּוֹק,**

אֵינוֹ חוֹצֵץ בטבילה, וְאֵינוֹ עוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא, אבל אם הוא בְּמָקוֹם שֶׁאֵין עָשׂוּי לְחַזֵּק, חוֹצֵץ בטבילה, וְעוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא. בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים, בְּבצק שיש בו פָּחוֹת מִכַּזַּיִת, אֲבָל בְּבצק שיש בו כַּזַּיִת, אֲפִילּוּ אם הוא בְּמָקוֹם הֶעָשׂוּי לְחַזֵּק, חוֹצֵץ בטבילה, וְעוֹבֵר עליו בפסח משום בל יראה ובל ימצא. ומבואר בברייתא זו כלשון השניה, שבמקום העשוי לחזק עובר רק אם יש בו כזית, ובמקום שאין עשוי לחזק עובר אף בפחות מכזית.

הגמרא דנה בסתירת הברייתות. שואלת הגמרא: קַשְׁיָין אַהֲדָדֵי – שתי הברייתות סותרות זו את זו, ואם כן כמי ננהג למעשה. משיבה הגמרא: אֲמַר רַב הוּנָא, סָמֵי קַלְתָּא מַקַּמֵּי חֲמִירְתָּא – מחק את דברי הברייתא הקלה [–הראשונה] מלפני הברייתא החמורה [–השניה], שהברייתא הראשונה המקילה טעות היא ואינה משנה. רב יוסף חולק על דברי רב הונא: רַב יוֹסֵף אָמַר, תַּנָּאֵי שָׁקְלַת מַעֲלָמָא – וכי סילקת את כל התנאים מהעולם, שלכן אינך מוצא תנאים החולקים בזה וסוברים כברייתא המקילה, עד שהוצרכת למחוק את הברייתא, והרי תַּנָּאֵי הִיא – נחלקו תנאים בדבר זה, ושתי הברייתות נשנו בבית המדרש ואינן טעות, דְּתַנְיָא בברייתא, חַפָּה שֶׁעִיפְּשָׁה, חַיָּיב לְבַעֵר אותה אף על פי שאינה ראויה לאכילת אדם, מִפְּנֵי שֶׁרְאוּיָה לְשׁוֹחֲקָהּ [–לפוררה] וּלְחַמֵּץ [–ולחמץ] בָּהּ כַּמָּה עֲיסוֹת אֲחֵרוֹת, והרי היא כשאור שאסרתו תורה אף על פי שאינו ראוי לאכילה מפני שראוי לחמץ בו עיסות אחרות. רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר אוֹמֵר, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים שחייב לבערה, בְּמְקוֹרֶיהָ לַאֲכִילָה – בפת שמקיימים אותה לאכילה, אֲבָל בּוֹפֶת [–גוש] שָׁאוֹר שֶׁיְּיחֲדָהּ לִישָׁבָה – שגמר בדעתו להשתמש בה לישיבה, בָּטְלָה, מתורת חמץ, ואינו עובר עליה בפסח משום שאור. והרי בכופת שאור שייחדה לישיבה בודאי יש כזית, ואף על פי כן לדעת רבי שמעון בן אלעזר בטלה, ומוכח שיש תנא שסובר שאפילו כזית שביטלו הרי הוא בטל. וּמַדְּאָמַר – ומכך שאמר רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שכשייחדה לישיבה בָּטְלָה, מְכְּלָל – משמע דְּתַנָּא קַמָּא החולק על רבי שמעון בן אלעזר סָבַר שלֹּא בָּטְלָה, אִלְמָא קָסָבַר – מוכח שתנא קמא סובר, שכָּל שיש כַּזַּיִת חמץ, אַף עַל גַּב דְּמָבַטֵּל לֹא בָּטֵיל – אף שהוא מבטלו אין הוא מתבטל, ועובר עליו משום חמץ בפסח. ונמצא שהברייתות שנחלקו אם כזית בצק שביטלו לעריבה בטל, נחלקו במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא, האם כופת שאור שייחדה לישיבה בטלה, הברייתא הראשונה ששנינו בה שאין צריך לבער כזית שבעריבה במקום העשוי לחזק, שנויה כדעת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שכיון שאינה עומדת לאכילה בטלה, ואין צריך לומר שברייתא זו טעות היא, והברייתא השניה ששנינו בה שצריך לבערו שנויה כדעת תנא קמא, פָּחוֹת מִכַּזַּיִת מִי תְּרֵצַת – אבל האם תירצת את הסתירה בין הברייתות לגבי בצק שאין בו כזית הנמצא במקום שאינו עשוי לחזק, שבברייתא הראשונה שנינו שאינו צריך לבערו ובברייתא השניה שנינו שצריך לבערו, הרי לא שמענו שרבי שמעון בן אלעזר מיקל אלא בשהחמץ אינו מקויים לאכילה, אבל כאשר החמץ עומד לאכילה אפשר שאף לרבי שמעון בן אלעזר צריך לבערו גם אם אין בו כזית.

לכן מתרץ אביי: אֲלָא הָא וְהָא – שתי הברייתות בשיטת רַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר הִיא, שכזית שביטלו מאכילה אינו עובר עליו, וְלֹא קַשְׁיָא – ולא יקשה לך שהברייתות סותרות זו לזו, משום שיש לומר ששתיהן סוברות שבשולי העריבה, שהוא מקום המחזיק את המים קודם הלישה, אפילו כזית בצק מבטלו ואינו עובר עליו, ובדפנות העריבה, שהוא מקום המחזיק את העיסה בשעת הלישה, אם יש בבצק כזית עובר עליו, ואם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, ובשפה העליונה של העריבה, שהוא מקום שאינו מחזיק לא את העיסה ולא את המים, אפילו אם אין בבצק כזית אינו מבטלו לעריבה ועובר עליו, ולא נחלקו בדין אלא הָא בְּמָקוֹם לִישָׁה – הברייתא הראשונה קוראת לדפנות העריבה שהם מקום לישת הבצק 'מקום שאין עשוי לחזק', כיון שאין זה מקום העשוי להחזיק את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי לחזק' שאם יש בבצק כזית עובר עליו כיון שאין לעריבה צורך בו ואינו בטל לה [ומכל מקום אם יש בו פחות מכזית אינו עובר עליו, שכיון שהוא מועיל מעט להחזיק את העיסה כשמשפשפין ולשין שם והוא דבר מועט בטל לעריבה], ולשולי העריבה קוראת הברייתא 'מקום העשוי לחזק', שהם מחזיקים את המים, ולכך אמרה לגבי 'מקום העשוי לחזק' שאינו עובר אפילו על כזית, כיון שהוא נצרך לעריבה ובטל לה. ולא דיבר אותו תנא בנמצא הבצק בשפה העליונה שאינו מקום לישה, ומודה הוא בה שאפילו פחות מכזית אינו בטל ועובר עליו כיון שאינו נצרך כלל. והָא שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם לִישָׁה – והברייתא השניה, קוראת לשפת העריבה העליונה שאינו מקום לישה כלל 'מקום שאינו עשוי לחזק', כיון שאינו עשוי להחזיק לא את המים ולא את הבצק, ולכך אמרה לגבי 'מקום שאינו עשוי לחזק' שעובר אף אם יש בו פחות מכזית. ולדפנות העריבה קוראת הברייתא 'מקום העשוי לחזק', כיון שהם מחזיקים את הבצק בשעת לישה, ולכך אמרה לגבי 'מקום העשוי לחזק' שאם יש שם פחות מכזית אינו עובר עליו, אבל אם יש בו כזית עובר עליו [ודין זה הוא דין 'מקום שאין עשוי לחזק' שבברייתא הראשונה]. ולא דיבר אותו תנא בבצק הנמצא בשולי העריבה, ומודה הוא שאף אם יש בו כזית אינו עובר עליו כיון שמבטלו שם, נמצא שלא נחלקו שתי הברייתות ושתיהם שנויות כדעת רבי שמעון בן אלעזר.

רב אשי מבאר את דברי אביי: אֲמַר רַב אַשִׁי, לֹא תֵּימָא – אל תאמר, ש'שֶׁלֹּא בְּמָקוֹם לִישָׁה' שאמרנו שעובר אפילו על בצק פחות מכזית הנמצא שם, היינו דווקא אַגַּבָּהּ דְּאָגְנָא – על גב העריבה מבחוץ, אבל תוך העריבה חשוב כולו מקום לישה, ופחות מכזית חמץ הנמצא שם בטל, אֶלָּא שלא במקום לישה היינו גם אַשִּׁפְתָּא דְּאָגְנָא – על שפת העריבה מבפנים, ושם עובר אפילו על בצק פחות מכזית.

שואלת הגמרא על רב אשי: פְּשִׁיטָא – הלא פשוט הוא ששפת העריבה אינה מקום לישה, ולמה הוצרך רב אשי לפרש ענין זה. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּתֵימָא – שמא תאמר וְמָנָא דְּאַפֵּיךְ וּמָנֵי לְהָהֵם – לפעמים הבצק צף [–תופח] ומגיע לשפת העריבה, ולכן הוא נחשב מקום לישה, קָא מַשְׁמַע לָן – משמיענו רב אשי שאין הדבר כן, אלא אותו מקום אינו נחשב מקום לישה.

הגמרא מבררת כדעת מי ההלכה במחלוקת רבי שמעון בן אלעזר ותנא קמא: אֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר שכופת שאור שייחדה לישיבה אינו עובר עליה, שכיון שביטלה שם הרי היא בטלה, ואפילו אם שיעורה גדול.

מקשה הגמרא: אִינִי – האם כך פסק רב, וְהָאֲמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אֲמַר רַב, אִם טָח פָּנֶיהָ של כופת שאור בְּטִיט לתקנה לישיבה, בָּטְלָה. ויש לדייק, שאם טָח פניה בטיט, אֵין – אכן בטלה, אך אם לֹא טָח פניה בטיט לֹא בטלה. והוראה זו אינה כדעת רבי שמעון בן אלעזר הסובר שדי בביטול לבד, אלא כדעת תנא קמא. מתרצת הגמרא: נחלקו אמוראים בדעת רב, וּמַאן דְּמַתְנֵי הָא – מי ששנה משמו של רב מימרא זו, לֹא מַתְנֵי הָא – לא שנה משמו של רב את המימרא האחרת. כלומר רב נחמן ורב יצחק בר אשי חלוקים בדעתו של רב, האם פסק כרבי שמעון בן אלעזר או כתנא קמא.

הגמרא מביאה לשון אחרת: אִיכָּא דְּאָמְרִי – יש שאמרו כך את דברי רב נחמן, אֲמַר רַב נַחְמָן אָמַר רַב, אֵין הֲלָכָה כְּרַבִּי שִׁמְעוֹן בֶּן אֶלְעָזָר, משום דְּאָמַר רַב יִצְחָק בַּר אַשִׁי אָמַר רַב, אִם טָח פָּנֶיהָ בְּטִיט בָּטְלָה וכו', ויש לדייק שדווקא אם טח פניה בטיט בטלה, אבל אם לֹא טח פניה בטיט לא בטלה. וללשון זו לא נחלקו אמוראים בדעתו של רב, וסוברים כולם שרב פסק כתנא קמא.

המשך בעמ' יז

שנינו במשנה שאם יש כזית בצק במקום אחד חייב לבער. הגמרא מבארת מה נחשב במקום אחד: **אָמַר רַב נָחְמָן אָמַר שְׁמוּאֵל, שְׁנֵי חֲצָאֵי זֵיתִים** של חמץ הנמצאים בשני סדקים בדופן העריבה, **וְחוּט** שֶׁל **בָּצֵק** דבוק ומחבר **בֵּינֵיהֶן, רוֹאִין** את חוזק החיבור, **כֹּל שֶׁאִילּוּ נִנְטַל הַחוּט וְנִיטַּלְתָּ עִמּוֹ** – אם כאשר ימשך החוט ימשכו עמו חצאי הזיתים, **חַיָּיב לְבַעֵר** אותם, שהחוט מצרפם והרי זה כזית במקום אחד, **וְאִם לָאו** – ואם לא ימשכו עמו, **אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר**, שאין החוט מצרפם, ופחות מכזית אינו חייב לבער.

אָמַר עוּלָּא, לֹא אָמְרָן – לא אמרנו שאם מושך את החוט ולא נמשכים עמו חצאי הזיתים אינו חייב לבער, **אֶלָּא** כאשר חצאי הזיתים דבוקים **בָּעֲרֵיבָה**, שהם קבועים בה ולא יבואו להתחבר יחד, **אֲבָל** אם שני החצאים מוטלים **בַּבַּיִת** על הקרקע בשני מקומות, **חַיָּיב לְבַעֵר** אותם אפילו שאין חוט מצרפם. מפרשת הגמרא: **מַאי מַעֲמָא** – מה הטעם, **דִּימְנִין דְּכָנִישׁ לְהוּ וְנָפְלִי גַּבֵּי חֲדָדֵי** – שפעמים מכבד את הבית, ויאספו שני החצאים למקום אחד ויפלו האחד על חבירו, ונמצא ברשותו כזית שלם של חמץ בפסח. עולא מביא שאלות שהסתפקו בהם לפי דברי שמואל: **אָמַר עוּלָּא, בָּעוּ מִכְּעַרְבָא** – שאלו בארץ ישראל, אם היה חצי זית בַּבַּיִת **וְחֲצִי זֵית בָּעֲלִיָּיה, מַהוּ** – האם יש לחוש שמא יתחברו שניהם ויצטרפו לכזית, או שאין לחוש שיפול הבצק שבעלייה על הבצק שבבית. ואם תאמר שבבית ועלייה אין לחוש, חצי זית בַּבַּיִת **וְחֲצִי זֵית בְּאַכְסַדְרָא** [–רחבה מקורה שלפני הבית מוקפת שלשה מחיצות בלבד ויש בה פתחים וחלונות רבים], **מַהוּ** – האם בזה יש לחוש יותר שיכבדו את הבית והאכסדרה יחד כיון שאין מחיצות שלימות ביניהם ותמיד נכנסים לבית ויוצאים ממנו דרך האכסדרה והם כבית אחד, או לא. ואם תאמר שבבית ואכסדרה אכן יש לחוש שיכבדום יחד, עדיין יש לשאול באופן ששני חצאי הזיתים נמצאים **בִּשְׁנֵי בָּתִּים** [–חדרים] הבנויים **זֶה לִפְנֵים מִזֶּה**, ונכנסים לחדר הפנימי דרך החיצון, אך שימושם להכנס מזה לזה אינו תדיר כבית ואכסדרה, **מַהוּ** – האם עדיין יש לחוש שיכבדום יחד, או לא. מסיקה הגמרא: **תֵּיקוּ** – יעמדו שאלות אלו בספק, שלא נפשטו.

הגמרא מביאה ברייתא בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **הַפַּת שֶׁעִיפְּשָׁה, וְנִפְסְלָה** – ונתקלקלה מחמת עיפושה **מֵלֵאכוֹל לְאָדָם, וְהַכֶּלֶב יָכוֹל לֶאֱוֹכְלָהּ, מְטַמְּאָה טוּמְאַת אוֹכָלִין בְּכַבֵּיצָה** – אם יש בה שיעור כביצה, שכל זמן שראויה למאכל כלב לא בטל שם מאכל ממנה. ואם הפת שעיפשה היא תרומה טהורה, היא **נִשְׂרֶפֶת** אפילו **עִם הַטְּמֵאָה בָּאֵשׁ** – בערב פסח בשעה ששית, שכיון שאינה ראויה לאדם מותר לטמאה בידים. **מְשׁוּם רַבִּי נָתָן אָמְרוּ**, כיון שנפסלה ממאכל אדם אֵינָהּ **מְטַמְּאָה** טומאת אוכלין.

אומרת הגמרא: **כְּמַאן אָזְלָא הָא דְּתָנֵן** – כשיטת מי הולכת המשנה ששנינו (טהרות פ"ח מ"ו), **כָּלָל אָמְרוּ בְּטָהֳרוֹת, כָּל הַמְיוּחָד לְאוֹכֶל אָדָם** וחל עליו שם אוכל, **טָמֵא** טומאת אוכלין **עַד שֶׁיִּפָּסֵל מִלְּאֲכוֹל לְכֶלֶב. כְּמַאן, דִּלָּא כְּרַבִּי נָתָן**, שהרי לדעת רבי נתן משנפסל מאכילת אדם אינו טמא, אף שעדיין ראוי לאכילת כלב.

הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין חמץ שאינו ראוי לאכילה: **תָּנוּ רַבָּנָן** בברייתא, **עֲרֵיבַת הָעֲבָדִים** – קערה של מעבדי עורות, ששורים במים שבה עורות לעבדן, **שָׁנָתַן לְתוֹכָהּ קֶמַח** לצורך עיבוד העור ונתחמץ הקמח במימיה, אם נתן את הקמח **תּוֹךְ שִׁבְעָה יָמִים** שקודם הפסח, עדיין שם חמץ עליו, **וְחַיָּיב לְבַעֵר** את החמץ, ואפילו אם היה בעריבה ביחד עם עורות. אבל אם נתן את הקמח **קוֹדֶם שִׁבְעָה יָמִים** לפני זמן ביעור חמץ, **אֵינוֹ חַיָּיב לְבַעֵר**, מפני שכבר נתקלקל החמץ מריח הכלי, ואפילו אם לא שרה בו עורות. **אָמַר רַבִּי נָתָן, בַּמֶּה דְּבָרִים אֲמוּרִים** שאם נתן את הקמח שלשה ימים קודם הפסח פטור מלבער, ובתוך שלשה ימים חייב לבער, באופן **שֶׁנְּתָנוֹ** את הקמח בעריבה **וּלֹא נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת, אֲבָל** אם **נָתַן לְתוֹכָהּ עוֹרוֹת, אֲפִילּוּ** נתן את הקמח **תּוֹךְ שִׁבְעָה** ימים לפסח **אֵין חַיָּיב לְבַעֵר**, מפני שבכך ביטלו מתורת חמץ.

פוסקת הגמרא: **אָמַר רָבָא, הֲלָכָה כְּרַבִּי נָתָן** שאם נתן בה עורות אינו חייב לבער, **אֲפִילּוּ** אם נתן את העורות רק **יוֹם אֶחָד** קודם זמן הביעור, **וַאֲפִילּוּ** היו יחד רק **שָׁעָה אַחַת.**

שנינו במשנה: **וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה, אִם מַקְפִּיד עָלָיו, חוֹצֵץ. וְאִם רוֹצֶה בְּקִיּוּמוֹ, הֲרֵי הוּא כַּעֲרֵיבָה.** הגמרא מבררת את דברי המשנה שאמרה 'וכן לענין הטומאה': לכאורה המשנה עוסקת באופן שנטמאה העריבה ומטבילה לטהרה, ואומרת המשנה שאם מקפיד על הבצק שלא יהיה בעריבה ועתיד ליטלו משם, אין הבצק כעריבה והוא חוצץ בטבילה, אבל אם רוצה שהבצק ישאר בעריבה בכדי לסתום את נקביה, הרי הוא כעריבה ואינו חוצץ בטבילה. ומקשה הגמרא על לשון המשנה שאמרה 'וכן', **מִי דָּמֵי** – וכי אפשר לדמות את דין הבצק לענין טומאה לדין הבצק לענין חמץ בפסח, הרי **הָתָם** – שם בחמץ בפסח, **בְּשֶׁשִּׁעוּרָא תַּלְיָא מִילְּתָא** – דין הביעור תלוי בשיעור החמץ, אם יש בו כזית או לא, אבל **הָכָא** – כאן בטומאה, **בְּקַפִּידָא תַּלְיָא מִילְּתָא** – דין החציצה תלוי אם מקפיד שלא ישאר הבצק במקומו ובכוונתו ליטלו או לא, ואין חילוק אם הבצק רב או מעט.

מתרצת הגמרא: **אָמַר רַב יְהוּדָה, אֵימָא** – אמור שכך יש לגרוס במשנה **'וּלְעִנְיַן הַטּוּמְאָה אֵינוֹ כֵּן'** – אינו תלוי בשיעור הבצק בבפסח אלא בהקפדתו על הימצאו שם.

דוחה הגמרא: **אָמַר לֵיהּ אַבַּיֵי, הָא 'וְכֵן לְעִנְיַן טוּמְאָה' קָתָנֵי** – הרי במשנה כתוב 'וכן לענין הטומאה', ואיך הינך אומר 'ולענין הטומאה אינו כן'. מיישבת הגמרא באופן אחר: **אֶלָּא אָמַר אַבַּיֵי, הָכִי קָאָמַר, וְכֵן הַדִּין**